

Sygn. akt V CSK 506/10

POSTANOWIENIE

Dnia 13 października 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

SSA Roman Dziczek

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości S. P. Sp. z o.o.

w upadłości w W.

przeciwko ADB S. S.A. w G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 13 października 2011 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od postanowienia Sądu Apelacyjnego

z dnia 19 lipca 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony powodowej na rzecz strony pozwanej kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Syndyk masy upadłości S. P. - Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w W., której upadłość ogłoszono w dniu 11 grudnia 2007 r., wniósł w pozwie z dnia 30 września 2009 r. o zasądzenie od ADB S. SA z siedzibą w Szwajcarii kwoty 16 475 031,40 zł, na którą opiewały dwie, dołączone do pozwu faktury: jedna z dnia 27 września 2007 r.: FV nr [...], a druga z dnia 1 października 2007 r.: FV [...], wystawione w związku ze sprzedażą przez upadłą spółkę stronie pozwanej półproduktów oraz surowców.

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 26 lutego 2010 r. odrzucił pozew ze względu na brak w sprawie jurysdykcji sądów krajowych (art. 1099 k.p.c.). Zażalenie powoda na to postanowienie Sąd Apelacyjny oddalił postanowieniem z dnia 19 lipca 2010 r. Według Sądu Apelacyjnego w sprawie nie mają zastosowania powoływane przez powoda przepisy art. 382 i 383 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst Dz. U. z 2009 r. nr 175, poz. 1361 ze zm.- dalej: „p.u.n.”), z których pierwszy stanowi, że do wyłącznej jurysdykcji sądów polskich należą sprawy upadłościowe, jeżeli w Polsce znajduje się główny ośrodek działalności gospodarczej dłużnika (ust.1) oraz że sądom polskim przysługuje jurysdykcja również wtedy, gdy w Polsce dłużnik prowadzi działalność gospodarczą, ma miejsce zamieszkania, siedzibę lub majątek (ust. 2), według zaś drugiego z nich: w sprawach upadłościowych nie stosuje się przepisów dotyczących umów o jurysdykcję. Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że pierwszeństwo zastosowania przed ustawami mają przepisy umów międzynarodowych (art. 91 ust. 2 Konstytucji), dlatego w sprawie należało zastosować konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzoną w Lugano dnia 16 września 1988 r. (Dz. U. z 2000 r. nr 10, poz. 132 – dalej: „konwencja lugańska I”). Konwencji tej w myśl jej art. 1 ust. 2 pkt 2 nie stosuje się wprawdzie „do upadłości, układow i innych podobnych postępowań”, nie można się jednak zgodzić z powodem, że niniejsza sprawa mieści się w zakresie hipotezy wymienionego przepisu. Nie jest ona „sprawą upadłościową” ani w rozumieniu art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji lugańskiej I, ani w rozumieniu przepisów Prawa

upadłościowego i naprawczego. Ponieważ zastosowanie konwencji lugańskiej I nie zostało w sprawie wyłączone przez art. 1 ust. 2 pkt 2, przy rozstrzyganiu w sprawie o jurysdykcji krajowej należało mieć na względzie jej przepisy.

Według art. 17 ust. 1 konwencji lugańskiej I, jeżeli strony, z których przynajmniej jedna ma miejsce zamieszkania na terytorium umawiającego się państwa, uzgodniły, że sąd lub sądy umawiającego się państwa powinny rozstrzygać spór już wynikły albo mogący wyniknąć z określonego stosunku prawnego, to sąd lub sądy tego państwa mają jurysdykcję wyłączną; taka umowa dotycząca jurysdykcji musi być zawarta: a) w formie pisemnej lub ustnej potwierdzonej na piśmie, lub b) w formie, która odpowiada praktyce przyjętej między stronami, lub c) w handlu międzynarodowym, w formie odpowiadającej zwyczajowi handlowemu, który strony znały lub musiały znać i który strony umów tego rodzaju w określonej dziedzinie handlu powszechnie znają i stale przestrzegają. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, upadła spółka zawarła ze stroną pozwaną umowę przewidującą jurysdykcję sądów szwajcarskich; jest ona częścią umowy ramowej z dnia 22 maja 2007 r. Wspomniana umowa w sprawie jurysdykcji sądów szwajcarskich dotyczy także niniejszej sprawy. Transakcje stwierdzone dołączonymi do pozwu fakturami pozostawały w związku z procesem produkcyjnym będącym przedmiotem współpracy stron, opartym na umowie ramowej. W rezultacie zawarta przez upadłą spółkę ze stroną pozwaną umowa przewidująca jurysdykcję sądów szwajcarskich wykluczała w sprawie zgodnie z art. 17 konwencji lugańskiej I jurysdykcję sądów polskich.

Powód skarżąc postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 19 lipca 2010 r. przytoczył jako podstawy kasacyjne naruszenie - w różnych układach i powiązaniach - przepisów art. 1 ust. 2 (w skardze w wyniku oczywistej omyłki oznaczanego jako art. 2 ust. 1), art. 5 ust. 1 i art. 17 konwencji lugańskiej, art. 1, 2, 61, 64, 98 ust. 1, art. 382 i 383 p.u.n., art. 34 k.p.c., art. 454 §1 zdanie drugie k.c. oraz art. 27 §1 ustawy z dnia 12 listopada 1965 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. nr 46, poz. 290 ze zm. – dalej: „p.p.m. 1965”).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Treść art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji lugańskiej I wiążącej państwa EWG i EFTA, a od 1 lutego 2000 r. także Polskę, wyznaczającego zakres przedmiotowy tej konwencji, stanowiącego, że nie stosuje się jej do „upadłości, układow i innych podobnych postępowań”, stanowi odzwierciedlenie art. 1 ust. 2 pkt 2 bliźniaczej konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzonej w Brukseli dnia 27 września 1968 r., która obowiązywała państwa EWG (dalej: „konwencja brukselska”). Rozwiązanie zawarte w art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji brukselskiej zostało w niezmienionej postaci przejęte także do art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE 2001 L nr 12, s. 1 ze zm. - dalej: „rozporządzenie nr 44/2001”, które zastąpiło konwencję brukselską). Warto zaznaczyć, że analogiczne brzmienie ma też art. 1 ust. 2 lit. b konwencji o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzonej w Lugano dnia 30 października 2007 r. (Dz. Urz. UE 2009 L nr 147, s. 5 – dalej: „konwencja lugańska II”), która zastąpiła konwencję lugańską I. Konwencja lugańska II, stosownie do art. 69 ust. 4, weszła w życie w dniu 1 stycznia 2010 r., a między Polską i Szwajcarią obowiązuje, w miejsce konwencji lugańskiej I, stosownie do art. 69 ust. 5, od dnia 1 stycznia 2011 r. W sprawie jednak, zgodnie z normą intertemporalną zawartą w art. 63 ust. 1, nie mogła mieć zastosowania. W odniesieniu do takich stanów faktycznych jak występujący w sprawie może mieć zastosowanie jedynie konwencja lugańska I.

Wyłączenie z przedmiotowego zakresu zastosowania konwencji brukselskiej „upadłości, układow i innych podobnych postępowań” spowodowane było zamiarem objęcia wymienionych spraw odrębną konwencją. Zamiaru tego jednak dokładnie w planowanej postaci nie sfinalizowano, urzeczywistniono go dopiero wydając rozporządzenie Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. UE 2000 L nr 160, s. 1, ze zm. – dalej: „rozporządzenie nr 1346/2000”). Zrealizowano go przy tym w sposób stwarzający poważne trudności w rozgraniczeniu przedmiotowego zakresu zastosowania tego rozporządzenia i rozporządzenia nr 44/2001. Źródłem trudności jest, z jednej strony, pominięcie w przepisie art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 1346/2000

występującego w art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia nr 44/2001 zwrotu mówiącego o „innych podobnych postępowaniach” i postanowienie w tym przepisie, że „niniejsze rozporządzenie stosuje się do zbiorowych postępowań przewidujących niewypłacalność dłużnika, które obejmują całkowite lub częściowe zajęcie majątku dłużnika oraz powołanie zarządcy”, a z drugiej strony, odwołanie się w kilku innych fragmentach rozporządzenia nr 1346/2000 do postępowań mogących być tylko „innymi podobnymi postępowaniami” w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia nr 44/2001.

Ścisły związek zasadniczego z punktu widzenia rozstrzygnięcia niniejszej sprawy przepisu art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji lugańskiej I z art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji brukselskiej, a następnie z art. 1 ust. 2 lit. b. rozporządzenia nr 44/2001, pozostającym w budzącej wątpliwości relacji z art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 1346/2000, rzutuje w sposób istotny na wykładnię art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji lugańskiej I.

Dokonując wykładni art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji lugańskiej I sądy każdego państwa będącego jej stroną powinny mieć na względzie nie tylko orzecznictwo sądów pozostałych państw – stron, dotyczące postanowień tej konwencji, ale i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz sądów państw członkowskich Unii Europejskiej, dotyczące odpowiednich postanowień konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001. Wynika to z protokołu nr 2 do konwencji lugańskiej I oraz deklaracji złożonych przez poszczególne państwa przy podpisywaniu tej konwencji (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2005 r., I CK 263/05, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 136), a także z pkt 5 i 19 preambuły oraz art. 68 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001. Wypada zaznaczyć, że założenie o ścisłym związku nie tylko konwencji lugańskiej II z konwencją lugańską I, ale i obu konwencji lugańskich z konwencją brukselską oraz rozporządzeniem nr 44/2001 przyświeca również protokołowi nr 2 do konwencji lugańskiej II, dotyczącemu jednolitej jej wykładni. W rezultacie we wskazanym protokole nakazano odpowiednie uwzględnianie przy wykładni postanowień tej konwencji orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz innych sądów, dotyczących analogicznych przepisów wszystkich wymienionych, powiązanych z nią aktów prawnych.

Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 22 lutego 1979 r. w sprawie Henri Gourdain – Franz Nadler (133/87, Zb. Orz. 1979, s. 421), interpretując art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji brukselskiej wyraził pogląd, że przewidziane w tym przepisie wyłączenie z przedmiotowego zakresu zastosowania tej konwencji obejmuje nie tylko odnoszące się do całego majątku dłużnika, zmierzające do równomiernego zaspokojenia wierzycieli dłużnika, różne, znane poszczególnym porządkom prawnym państw konwencyjnych postępowania o charakterze uniwersalnym, oparte na niewypłacalności dłużnika lub podważeniu jego wiarygodności kredytowej i zakładające przymusową kolektywną likwidację majątku dłużnika lub co najmniej jego kontrolę ze strony sądu, ale i niektóre postępowania indywidualne, wynikłe w toku postępowania uniwersalnego. Za warunek (kryterium) zaliczenia określonego postępowania indywidualnego do kategorii postępowań wyłączonych przez art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji brukselskiej spod jej zakresu Trybunał uznał wynikanie podstawy tego postępowania wyłącznie i bezpośrednio z prawa upadłościowego (a ściślej z prawa normującego dane postępowanie uniwersalne). Chodzi o to, aby postępowanie to było integralnie powiązane z postępowaniem upadłościowym.

Analogiczny pogląd Trybunał Sprawiedliwości wyraził w trzech kolejnych wyrokach, interpretując przepis art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia nr 44/2001 w związku z sygnalizowanym wyżej problemem rozgraniczenia zakresu zastosowania rozporządzenia nr 44/2001 i rozporządzenia nr 1346/2000, a mianowicie: w wyroku z dnia 12 lutego 2009 r. w sprawie Christopher Seagon – Deko Marty Belgium NV (C-339/07, Zb. Orz. 2009, s. I-00767), w wyroku z dnia 2 lipca 2009 r. w sprawie SCT Industrier AB i likwidation – Alpenblume AB (C-111/08, Zb.Orz. 2009, s. I-05655) i wyroku z dnia 10 września 2009 r. w sprawie German Graphics Graphische Maschinen GmbH – Alce van der Schee (C-292/08, Zb. Orz.2009, s. I-08421; zob. także Paweł Grzegorzczak, Piotr Rylski, Karol Weitz, *Przegląd orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z zakresu europejskiego prawa procesowego cywilnego /2009-2010/, „Kwartalnik Prawa Prywatnego 2011, z. 3, s. 767-774).*

W szczególności Trybunał Sprawiedliwości zgodnie z wskazanym kryterium za postępowanie indywidualne objęte wyłączeniem przewidzianym odpowiednio

w art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji brukselskiej i art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia nr 44/2001, tj. za postępowanie należące do kategorii „upadłości, układow i innych podobnych postępowań”, uznał znane prawu francuskiemu, wszczynane przez syndyka lub z urzędu przez sąd upadłościowy, postępowanie przeciwko osobie zarządzającej sprawami osoby prawnej, której upadłość ogłoszono, skierowane na dochodzenie zapłaty długów upadłej osoby prawnej od osoby zarządzającej (sprawa Henri Gourdain – Franz Nadler) oraz postępowanie mające za przedmiot zaskarżenie przez syndyka na podstawie (obowiązujących w Niemczech) przepisów prawa upadłościowego czynności prawnych upadłego dokonanych przed ogłoszeniem upadłości (sprawa Christopher Seagon – Deko Marty Belgium NV), natomiast nie zaliczył do „upadłości, układow i innych podobnych postępowań”, postępowania z powództwa sprzedawcy przeciwko syndykowi o wydanie rzeczy oparte na zastrzeżeniu własności (sprawa German Graphics Graphische Maschinen GmbH – Alce van der Schee). Zaliczając do „upadłości, układow i innych podobnych postępowań” postępowanie przeciwko zarządzającemu sprawami osoby prawnej, której upadłość ogłoszono, skierowanego na dochodzenie od zarządzającego zapłaty długów upadłej osoby prawnej, Trybunał wskazał w szczególności na to, że rozpatrywane postępowanie należało do wyłącznej właściwości sądu upadłościowego i mógł je wszcząć – jeżeli nie było podejmowane z urzędu – tylko syndyk w interesie wszystkich wierzycieli upadłego. Podobnie Trybunał, zaliczając do „upadłości, układow i innych podobnych postępowań” postępowanie mające za przedmiot zaskarżenie na podstawie przepisów prawa upadłościowego czynności prawnych upadłego dokonanych przed ogłoszeniem upadłości, wskazał, że postępowanie to może wytoczyć tylko syndyk w interesie wszystkich wierzycieli. Natomiast odrzucając taką kwalifikację postępowania z powództwa sprzedawcy przeciwko syndykowi o wydanie rzeczy oparte na zastrzeżeniu własności Trybunał wskazał, że rozstrzygnięcie kluczowej w tym postępowaniu kwestii, kto jest właścicielem rzeczy sprzedanej upadłemu, nie zależy od otwarcia postępowania upadłościowego wobec kupującego. Do uznania zaś, że dane postępowanie indywidualne ma wyłączną bezpośrednią podstawę w prawie upadłościowym nie wystarcza udział w tym postępowaniu syndyka.

Wymaga podkreślenia potwierdzenie w wyroku w sprawie German Graphics Graphische Maschinen GmbH – Alce van der Schee stanowiska, że o zaliczeniu danego postępowania indywidualnego do kategorii „upadłości, układow i innych podobnych postępowań” decyduje jedynie przedmiot sprawy rozpoznawanej w tym postępowaniu, a nie charakter kwestii wstępnych, przesłankowych w stosunku do rozstrzygnięcia tej sprawy. Ten więc tylko przedmiot należy uwzględnić przy ocenie istnienia kryterium decydującego o zaliczeniu danego postępowania do „upadłości, układow i innych podobnych postępowań”, a nie kwestie wstępne względem tego przedmiotu.

W licznych wypowiedziach nawiązujących do orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości, zwłaszcza do wyroku w sprawie Henri Gourdain – Franz Nadler, wyjaśnia się, że nie należą w szczególności do „upadłości, układow i innych podobnych postępowań” i tym samym nie są objęte wyłączeniem przewidzianym najpierw w art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji brukselskiej, a obecnie w art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia nr 44/2001, postępowania, w których syndyk dochodzi należących do masy upadłości wierzytelności wynikłych z czynności upadłego dokonanych przed ogłoszeniem upadłości. Nie mają one bezpośrednio, wyłącznej podstawy w prawie upadłościowym i tym samym nie są ściśle powiązane z postępowaniem upadłościowym, mogłyby bowiem być prowadzone także wtedy, gdyby nie doszło do ogłoszenia upadłości.

Zgodnie z wcześniejszymi wyjaśnieniami, przedstawiona wykładnia art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji brukselskiej i art. 1 ust. 2 lit. b rozporządzenia nr 44/2001 zachowuje co do istoty aktualność także na gruncie art. 1 ust. 2 pkt 2 konwencji lugańskiej I. Również zatem do „upadłości, układow i innych podobnych postępowań” w rozumieniu tego przepisu należą i tym samym są wyłączone z zakresu przedmiotowego zastosowania tej konwencji jedynie takie indywidualne postępowania, które mają swą wyłączną bezpośrednią przyczynę w prawie upadłościowym i są tym samym ściśle powiązane z postępowaniem upadłościowym. Postępowanie w niniejszej sprawie, w której syndyk żąda zapłaty wchodzących do masy upadłości wierzytelności wywodzonych z umów zawartych przez upadłą spółkę przed ogłoszeniem upadłości, nie należy do takich postępowań, ponieważ jak wynika z uprzednich uwag, wierzytelności te mogłyby

być dochodzone także wtedy, gdyby nie doszło do ogłoszenia upadłości, sam zaś udział syndyka w postępowaniu nie wystarcza do uznania, że postępowanie ma wyłączną bezpośrednią podstawę w prawie upadłościowym.

Oceny tej nie podważa eksponowana przez powoda w toku postępowania kasacyjnego, wywodzona z art. 94 ust. 1 p.u.n. bezskuteczność potrącenia przez stronę pozwaną swych wierzytelności z dochodzonymi w sprawie wierzytelnościami upadłej spółki. Chodzi tu bowiem o kwestię wstępną w stosunku do rozpoznawanej sprawy, a o zaliczeniu danego indywidualnego postępowania do kategorii „upadłości, układow i innych podobnych postępowań” decyduje, jak wiadomo, jedynie sam przedmiot rozpoznawanej w nim sprawy.

Wbrew zatem stanowisku skarżącego w sprawie nie było przesłanek do wyłączenia zastosowania konwencji lugańskiej I na podstawie art. 1 ust. 2 pkt 2 tej konwencji.

Poczynione w toku postępowania niezakwestionowane skutecznie przez skarżącego za pomocą odpowiednich zarzutów ustalenia faktyczne, wiążące Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), uzasadniały także zaakceptowane przez Sąd Apelacyjny zastosowanie w sprawie art. 17 konwencji lugańskiej I, uzasadniającego odrzucenie pozwu ze względu na brak w sprawie jurysdykcji krajowej (co do przesłanek zastosowania tego przepisu zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2005 r., I CK 263/05).

Wskutek braku podstaw do wyłączenia zastosowania w sprawie konwencji lugańskiej I i istnienia przesłanek do zastosowania art. 17 tej konwencji - a tym samym bezzasadności podniesionych w skardze kasacyjnej powoda zarzutów naruszenia art. 1 ust. 2 i art. 17 konwencji lugańskiej I - bezprzedmiotowe stało się rozpatrywanie w sprawie pozostałych przytoczonych przez powoda podstaw kasacyjnych, tj. dotyczących naruszenia art. 5 ust. 1 konwencji lugańskiej I, art. 1, 2, 61, 64, 98 ust. 1, art. 382 i 383 p.u.n., art. 34 k.p.c., art. 454 §1 zdanie drugie k.c. oraz art. 27 § 1 p.p.m. 1965.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, a kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnął zgodnie z art. 98 w związku z art. 108 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

